

аспекты) / Д. Д. Цабрия. – М. : Юрид. лит. – 1990. – 175 с. **10.** Ізбаш К. С. Організаційно-правові засади роботи з персоналом органів досудового слідства МВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Ізбаш Катерина Сергіївна. – Х., 2008. – 190 с. **11.** Про прокуратуру : закон України від 11 листоп. 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 53. – Ст. 793. **12.** Про розподіл обов'язків між керівниками Генеральної прокуратури України : наказ Ген. прокуратури України від 11 квіт. 2012 р. № 34 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=175660. **13.** Малиновський В. Я. Державне управління : навч. посіб. – Вид. 2-ге, доповн. та переробл. / В. Я. Малиновський – К. : Атіка, 2003. – 576 с. **14.** Про організацію роботи і управління в органах прокуратури України : наказ Ген. прокуратури України від 26 груд. 2011 р. № 1гн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=173120.

Надійшла до редколегії 26.12.2012

Определены основные элементы системы управления органами прокуратуры в Украине. На основании анализа законодательных и подзаконных нормативно-правовых актов определено управляющее воздействие, осуществляемое субъектами управления на органы прокуратуры. Установлены обратные связи, которые возникают при осуществлении управления органами прокуратуры в Украине.

The basic elements of control system by the organs of office of public prosecutor in Ukraine are determined. On the basis of analysis of legislative and underlegislative normative-legal acts the managing influence, carried out the subjects of management on the organs of office of public prosecutor, is determined. Reverse connections which arise up during realization of management the organs of office of public prosecutor in Ukraine are established.

УДК 349.3

Є. Ю. Соболь

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ІНВАЛІДІВ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ В XVI–XXI СТ.

Проаналізовано історичний розвиток соціального захисту осіб з функціональними обмеженнями в Україні за часів її перебування у складі Російської імперії та СРСР. Звернуто увагу на становлення системи державної допомоги інвалідам та диференціацію пільг і виплат.

Ситуація щодо захисту прав і свобод інвалідів у Західній Європі кардинально змінюється в період так званої епохи «Ренесансу» (кінець XIV – XVI ст.), яка характеризувалася стрімким поновленням науки та культури на кшталт давньогрецького періоду; зверненням уваги на людину як найбільшу цінність в державі. У результаті цього ідеї соціального захисту зазнають різючих метаморфоз. Так, турбота про інвалідів, осіб похилого віку, нужденних перестає бути питанням

© Соболь Є. Ю., 2012

лише сімейним, громадським чи навіть державним, а виходить на суспільний рівень. Тобто культивується теза, що «весь соціум відповідає за кожну взяту окрему людину через відповідні державно-політичні механізми». Яскравим підтвердженням цього є праці видатних філософів і громадських діячів того часу, наприклад, «Про людину», «Про громадянина» [1], «Левіафан, або Матерія, форма і влада держави церковної і громадянської» [2] Т. Гоббса, «Листи про віротерпіння», «Другий трактат про громадянське правління» [3] Дж. Локка та ін. У них розкривається сутність держави на початках громадянської угоди, де люди рівні у своїх правах і можливостях, будуючи громадянське суспільство.

Таким чином, європейський соціальний захист у XVI ст. перестав ґрунтуватися лише на релігійних догмах, а забезпечувався засадами соціальної справедливості, відображаючись таким чином на рівні державної політики.

Загальні аспекти історичного розвитку соціального захисту інвалідів акцентувались увагою такими науковцями: О. В. Боковим, Г. М. Гордієнко, А. М. Дробіною, І. Б. Загорулько, Т. В. Зальцман, Н. П. Коробенко, М. О. Кузнецовим, О. М. Лук'яненко, І. В. Скаридовою, А. М. Товстопят, О. В. Шимко та ін.

Метою статті є аналіз історичного розвитку соціального захисту осіб з функціональними обмеженнями в Україні за часів її перебування у складі Російської імперії та СРСР. Крім того, звернуто увагу на становлення системи державної допомоги інвалідам та диференціацію пільг і виплат.

У XVI ст. у Московському царстві громадське «призріння» (піклування) стає галуззю державного управління, передбачаючи опіку нужденних священиками і виборними цілувальниками, але за царського контролю та регулювання. Водночас милостиня, як форма допомоги, стає забороненою. Замість неї відбувається розмежування соціально незахищених громадян із визначенням відповідної допомоги кожній із таких груп. Слід зауважити, що такі заходи мали централізований, закритий характер, тобто допомога нужденним надавалася не персоналізовано, а в богадільнях – своєрідних державних притулках [4, с. 49]. Останні будувалися за розпорядженням Івана Грозного за рахунок пожертв та з поділом на чоловічі й жіночі заклади [5, с. 37].

У цей же час на українських землях народними осередками милосердя були благодійні заклади. При Печерському, Чернігівському, Лебединському монастирях та Лемківському храмі були засновані шпиталі для німецьких, богадільні. Згодом відбулося посилення організаційної діяльності різних організацій та установ щодо вдосконалення форм підтримки соціально вразливих верств населення. Зокрема, поширення набула соціальна діяльність українських братств [6, с. 57–59], які С. А. Верхратський пропонує розглядати як релігійно-національні організації українського заможного міщанства по здійсненню благодійництва. Братські шпиталі утримувалися за

рахунок парафіян, а у великих містах – окремими виробничими цехами заводів, фабрик чи навіть за кошти приватних спонсорів [7, с. 171].

Після того, як Україна повністю увійшла до складу Російської імперії, вся система соціального захисту останньої поширилася й на нашу державу, поступово витісняючи усталені традиції в сфері благодійництва. Та оскільки у той час панувала тотальна суспільна нерівність – закріпачення селян, соціальна допомога мала дещо специфічний характер. Так, поневолене населення, в першу чергу, перебувало на утриманні поміщика – пана, який, звичайно, не забезпечував навіть елементарну опіку за інвалідами. Таким чином, ця категорія осіб отримувала допомогу з боку родичів, й у крайніх випадках – від держави.

Проведений аналіз історичних нотаток засвідчує, що російські монархи приділяли значну увагу розвитку системи соціального захисту населення. По-перше, вони завжди бажали бути своєрідними гуманістами. Однак, по-друге, більш нагальною потребою було забезпечення мінімального рівня життєзабезпечення населення, яке перебувало в гнітючому соціально-економічному становищі. Особливо це стосувалося інвалідів та інших нужденних, які не лише потребували захисту, але й виступали соціально небезпечним елементом. Так, вони спричиняли підвищення рівня злочинності, поширювали тяжкі захворювання тощо. Тому, наприклад, Петром I вживалися жорсткі заходи щодо виявлення та покарання жебраків і псевдоінвалідів, покладаючи це на обов'язки поліції [8, с. 24–25].

За правління Катерини II обов'язки щодо надання харчування й одягу непрацездатним жителям села були покладені на поміщиків. Як і раніше, в містах будівництвом і утриманням шпиталів, богаділень та інших закладів громадського піклування займалися міські (станові) управління (магістрати). Колишнім солдатам і сиротам допомогу надавали монастирі, яким на ці цілі виділялися кошти з державної казни [5, с. 38].

Таким чином, слід констатувати, що соціальний захист інвалідів та інших нужденних верств Росії та країн Західної Європи у XVI–XVIII ст. значно видозмінився, а саме: 1) піклування здійснюється не лише для дотримання християнських заповідей чи сімейного обов'язку, а поширюється громадська та наукова концепція «Усе суспільство відповідає за кожного свого члена»; 2) держава перебирає на себе основні важелі надання допомоги, звівши це в ранг аспекту внутрішньої політики; 3) відбувається стрімкий ріст і розвиток системи громадського піклування, хоча роль церков і монастирів усе ще велика; 4) з'являються деякі види системних виплат не лише в натуральному, але й грошовому виразі.

Разом з тим, необхідно цілком погодитися, зокрема з М. І. Мальованим, що до XIX ст. соціальний захист носив епізодичний характер і ґрунтувався на принципах самопомоги, сімейного забезпечення та добротності [9, с. 204].

На початку XIX ст. в Російській імперії починають розвиватися основи пенсійного забезпечення, яке пов'язувалося із необхідністю матеріального забезпечення осіб, які перебували на державній службі. Попервах до цієї категорії осіб входили лише військовослужбовці, які отримали поранення чи каліцтва на війні. Розмір пенсії за інвалідністю диференціювався для офіцерів і нижчих чиновників [10, с. 8].

У подальшому, в результаті земської реформи 1864 р., функції щодо надання допомоги малозахищеним верствам населення були передані земським установам, організованим за становим принципом (для селян, міщан, купців). Земства брали участь у фінансуванні утримання будинків для божевільних, благодійних установ і т. п. Піклуванням бідних у містах займалися громадські управи з наданням таких видів допомоги: 1) у вигляді грошових, речових пожертвувань і гарантованих виплат; 2) утримання в закритих установах (харчування, нічний притулок, лікування тощо). Крім того, земства і міські самоврядування, виходячи з економічної та організаційної доцільності, починають багато уваги приділяти наданню відкритих видів допомоги, без поміщення в стаціонар. З'являються установи, які дозволяли попереджувати появу вторинної інвалідності, обумовленої неякісною або недостатньою медичною допомогою. До таких організацій можна віднести благодійні товариства при лікарнях, які допомагали вирішувати проблеми невиліковних, хронічних хворих або ослаблених після хвороби людей [11, с. 16–17].

Під особистим контролем імператриці Марії Федорівни було створено центральний орган державної влади для піклування за глухими, що започаткувало тенденцію до створення інших подібних установ, маючи суттєвий вплив на адаптацію осіб з обмеженими функціональними можливостями в суспільстві та захист їх прав і свобод [12, с. 15–16]. Так, проведений аналіз доступних для ознайомлення в електронному вигляді історичних документів 1880–1914 рр., що містяться в Російському державному історичному архіві [13], свідчить про тогочасне існування розлогої системи спеціалізованих закладів та організацій опіки за інвалідами. Найбільші серед них такі: богадільня для божевільних Кирилівського монастиря, братерство в ім'я Христа Спасителя для допомоги сліпим при Раді Піклування імператриці Марії Олександрівни про сліпих, будинок для інвалідів у Старицькому повіті Тверської губернії, інвалідний будинок графів Зубових, Організація піклування про сліпоглухонімих у Росії; притулок для ідіотів і епілептиків, притулок для калік, притулок для калік і паралітиків дитячий (м. Москви та м. Санкт-Петербурга), притулок для невиліковних митрополита Сергія та багато інших.

Проте особливої уваги заслуговує той факт, що російська державна влада почала усвідомлювати необхідність не лише утримання інвалідів, але і їх навчання та культурного розвитку. З цією метою були створені, наприклад, Александро-маріїнське училище сліпих,

дамський гурток для перепису книг для сліпих, майстерні для дорослих сліпих ім. К. К. Грота, Санкт-Петербурзьке училище глухонімих та ін.

Не зменшуючи ролі тогочасних державних соціальних ініціатив, слід все ж таки зауважити, що найсуттєвішим позитивним моментом захисту соціально-економічних прав інвалідів стало скасування кріпацтва в Російській імперії. По-перше, отримавши певну особисту свободу, селяни стали вільними у виборі своєї професійної діяльності; по-друге, зміна укладів життя держави змусила публічну владу вводити більш демократично ефективні механізми врегулювання суспільних відносин. Наприклад, у другій половині XIX ст. почала стрімко розвиватися промисловість, а тому потребувалася велика кількість робочої сили, якою й стали колишні підневільні люди. Таким чином, ринок праці постійно потребував наповнення, навіть за рахунок не повністю дієздатних осіб з обмеженими функціональними можливостями. За таких умов вони ставали хоча б частково фінансово незалежними. Це було вигідно для органів опіки, а тому державою створювалися відповідні заохочувальні умови для залучення інвалідів до праці.

Водночас більш нагальним для розгляду в порушеному нами питанні є подальший розвиток трудових відносин на договірних засадах. Як зазначає Н. П. Коробенко, протягом 60-х років XIX ст. у зв'язку з розвитком промислового виробництва і залученням великої кількості робітників, низьким рівнем безпеки на виробництві значно зростає чисельність трудових каліцтв та професійних захворювань. Це, у свою чергу, призводить до поширення страйкового руху в країні та вирішення на державному рівні питання пенсійного забезпечення за інвалідністю, якщо остання настала внаслідок виробничої травми чи професійного захворювання. Як наслідок, пенсійне забезпечення поширюється на працюючих на державних і приватних підприємствах у гірничій галузі [10, с. 8].

Наприкінці 80-х років XIX ст. пенсійне забезпечення сягає Південної України. На підприємствах Одеси розпочалося добровільне страхування працівників у приватних загальнострахових товариствах від ризиків здоров'ю через нещасні випадки на виробництві. Слід зауважити, що для середніх підприємств така форма страхування була найприйнятнішою в економічному плані. Відшкодування втрат здоров'я внаслідок травми чи професійного захворювання, які часто траплялися, було вигідніше виплачувати через систему добровільного комерційного страхування, ніж витратити власні кошти [14, с. 3–4].

Зазначені процеси становлення соціального захисту населення в Росії відбувалися в загальноєвропейському руслі, де основним натхненником обов'язкового страхування став Дж. Ванкувер. Він у своїй праці «Дослідження причин і наслідків бідності: разом із пропонуваними ідеями щодо їх дієвого усунення» [15] розробляє систему страхових закладів, які за принципом накопичення добровільних і

обов'язкових внесків гарантують виплати робітникам у разі інвалідності, професійних захворювань тощо.

Разом з тим, необхідно зауважити, що в більшості розвинутих країн Західної Європи внаслідок специфічних соціально-економічних, політичних і т. п. причин вказані прогресивні погляди знайшли своє практичне застосування лише через декілька десятиліть. Так, першим імплементатором ідеї обов'язкового соціального страхування на державному рівні став рейхсканцлер Німецької імперії Отто фон Бісмарк, який доповнив її концептуальними принципами: 1) лише належно та ефективно працююча особа має право на виплати; 2) допомога надається лише тим працівникам, які не можуть бути учасником індивідуального страхування через недостатню заробітну плату; 3) розмір пропорційно залежить від внесків; 4) забезпеченням на рівних правах управляють наймані працівники і роботодавці [14, с. 2].

Із врахуванням викладених історичних фактів можна констатувати, що XIX – початок XX ст. у сфері соціального захисту інвалідів у Російській імперії ознаменувалися такими особливостями:

- розвиток пенсійного забезпечення натурального та грошового характеру окремих верств населення;
- розширення системи закладів громадської опіки;
- створення державних органів, сфера діяльності яких поширювалася на опіку осіб з різними проявами інвалідності;
- виникнення добровільного і обов'язкового страхування робітників на підприємствах на випадок тимчасової чи стійкої втрати працездатності;
- створення навчальних закладів для інвалідів.

Загальновідомим є те, що Перша світова війна, Жовтнева революція та громадянська війна принесли тяжкі соціально-економічні наслідки для Росії та Європи в цілому. А тотальна зміна політичного устрою була ще разючішою. У сфері соціального захисту інвалідів це виявилось в тому, що більшовики, пропагуючи атеїзм та марксистсько-ленінські ідеї, повністю відмовляються від принципу благодійництва в опіці. Тому було відмінено царську систему пенсійного забезпечення населення, проте не побудовано власної, адже в умовах політики «військового комунізму» радянська влада спрямувала всі свої зусилля на укріплення свого політичного домінування та націоналізації економіки.

Разом з тим, поступовий перехід до мирного життя сприяв поновленню соціальної політики СРСР, яка у 1918 – на початку 1940-х рр. відзначалася таким:

1. Виникнення, як і в більшості північно- та центральноєвропейських країн, соціальних пенсій, які виплачувалися з державного бюджету без попередньої сплати страхових внесків.

2. Створення трьох рівнів пенсій та виплат: 1) державне пенсійне страхування; 2) державне забезпечення; 3) громадська взаємодопомога.

3. Поява нових підстав настання інвалідності, що надавали право на пенсію (старість, хвороба та ін.), з одночасним підвищенням вимог – наявності відповідного трудового стажу тощо.

4. Пріоритетність виплат у відповідності до соціальної групи: 1) робітники; 2) військовослужбовці та цивільні службовці; 3) селяни. На кінець розглянутого періоду відбулося зрівнювання усіх категорій населення [16, с. 19–27].

5. Створення системи державних відділів соціального забезпечення відповідно до рівня адміністративного підпорядкування (обласні, районні, міські).

6. Формування таких видів пенсійних виплат: 1) трудові (за віком, вислугою років, інвалідністю та ін.); 2) військові (інваліди війн); 3) родичам військовослужбовців [17, с. 10–11].

У рамках позитивної тенденції становлення державного соціального захисту інвалідів першої половини ХХ ст. необхідно наголосити на тому, що й більша частина радянського суспільства не залишалася осторонь цих процесів. Наприклад, створені Всеросійське товариство сліпих (1925 р.) та Всеросійське товариство глухих (1926 р.) надавали значну допомогу особам із сенсорними обмеженнями та на підставі своїх можливостей захищали їх права та свободи на всіх рівнях.

Суттєва реорганізація соціального забезпечення інвалідів відбувається внаслідок Другої світової війни, оскільки за період проведення військових дій СРСР наповнився сотнями тисяч поранених і скалічених громадян. Наприклад, Є.Ю. Зубкова вказує про 2 млн інвалідів, а О. Є. Лисенко доповнює, що з них 500 тис. стали на державний облік як потребуючі соціальної допомоги. У той же час офіційні дані – матеріали Наркомату соціального забезпечення УРСР констатують, що станом на 1 січня 1946 р. їх нараховувалось 401 030 чол. [18, с. 27].

Таким чином, вказані категорії осіб потребували реабілітації та подальшого пенсійного забезпечення, а тому держава мала виділяти значну частину ВВП для таких потреб. Так, з 1942 р. по всій території Радянського Союзу було створено розгалужену мережу будинків для інвалідів Великої Вітчизняної війни. У них скалічені вояки готувалися до подальшої трудової діяльності, отримували той чи інший фах, проходили перепідготовку [7, с. 186–187]. Крім того, ветерани-інваліди з часом почали отримувати пожиттєві підвищені пенсії, санаторно-курортне лікування тощо.

Післявоєнний період у світі ознаменувався переосмисленням значення захисту прав і свобод кожної людини, особливо інвалідів, а тому було розроблено та впроваджено в життя ряд найважливіших і доленосних міжнародних документів, зокрема Загальна декларація прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та ін.

За таких умов відбувалося поступове відновлення економіки СРСР, що сприяло покращенню матеріального забезпечення інвалідів і

збільшенню соціальних ініціатив держави. Тобто в 1950-х – 1980-х роках соціальний захист осіб з інвалідністю вже передбачав: 1) безкоштовне протезування; 2) виплату пенсій; 3) надання житла; 4) ремонт помешкань; 5) забезпечення автомобільним та мототранспортом; 6) виділення путівок у санаторії; 7) надання пільг при користуванні залізничним і морським транспортом; 8) безвідсоткову позичку на індивідуальне житлове будівництво; 9) звільнення інвалідів I та II груп Великої Вітчизняної війни від сплати сільськогосподарського податку, земельної ренти та ін.; 10) відкриття нових цехів, спеціалізованих ділянок та підприємств для працевлаштування. Крім того, функціонувала розгалужена мережа будинків-інтернатів, де самотні інваліди, які потребували догляду, знаходилися на повному державному забезпеченні. Ці заклади створювали належні побутові умови для мешканців, надавали медичні послуги, забезпечували культурні потреби [19].

Отже, після здобуття незалежності Україною було перейнято всі позитивні основи радянського соціального забезпечення інвалідів. Більше того, прийняття Конституції України, розвиток законодавства у цій галузі, а також вітчизняні євроінтеграційні процеси вивели державну опіку за особами з фізичними, психологічними, інтелектуальними та сенсорними обмеженнями на якісно новий рівень. Так, на сьогодні державний захист прав, свобод і законних інтересів інвалідів передбачає не лише матеріальне забезпечення, але й інші соціально-адаптаційні механізми, основні з яких:

1) формування за допомогою державних концептуальних програм сталої думки у суспільстві щодо рівноправності інвалідів у всіх сферах життя;

2) створення належних умов для фізичного доступу інвалідів до всіх без винятку органів державної влади, інших інфраструктурних будівель та приміщень;

3) реалізація державної політики щодо працевлаштування інвалідів, а також створення спонукальних умов для залучення останніх роботодавцями;

4) розвиток мережі спеціальних закладів освітнього, лікувального, санаторно-курортного характеру для інвалідів та ін.

Список літератури: 1. Гоббс Т. Сочинения : в 2 т. / Т. Гоббс. – Т. 1. – М. : Мысль, 1989. – 622 с. 2. Гоббс Т. Левиафан, или материя, форма и власть государства церковного и гражданского // Сочинения : в 2 т. / Гоббс Т. – М. : Мысль, 1991. С. 6–623. 3. Локк Дж. Сочинения в трех томах. – Т. 3. – М. : Мысль, 1988. – 668 с. 4. Чутчева О. Становление системы социальной защиты в Украине (организационно-правовой аспект) / О. Чутчева // Государство і підприємство. – 2003. – № 2. – С. 48–52. 5. Деркачева Т. В. Правовое регулирование государственной социальной помощи (федеральный и региональный аспекты) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Деркачева Татьяна Васильевна. – М., 2002. – 191 с. 6. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні : монографія / Н. Б. Болотіна. – К. : Знання, 2005. – 381 с. 7. Підгурська М. Історія соціальної роботи / А. Фурман, М. Підгурська // Психологія і суспільство. –

2010. – № 4. – С. 163–204. **8.** Максимов Е. Д. Общественная помощь нуждающимся в историческом развитии ее в России / Е. Д. Максимов. – СПб., 1906. – 79 с. **9.** Мальований М. І. Історія розвитку соціального захисту у світі / М. І. Мальований // Інноваційна економіка. – 2011. – № 3. – С. 163–204. **10.** Коробенко Н. П. Пенсійне забезпечення по інвалідності в солідарній пенсійній системі України : монографія / Н. П. Коробенко. – К. : Вид-во Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України, 2011. – 170 с. **11.** Зальцман Т. В. Становление и развитие системы помощи людям с инвалидностью в России (1861–1917 гг.) : автореф. дис. на соиск. ученой степ. канд. ист. наук : спец. 07.00.02 / Зальцман Татьяна Валерьевна. – М., 2008. – 51 с. **12.** Кузнецов М. А. Правовое положение инвалидов по слуху в России (вторая половина XIX – начало XXI века) : автореф. дис. на соиск. ученой степ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Кузнецов Михаил Александрович. – М., 2008. – 25 с. **13.** Российский государственный исторический архив [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://charity.fgurgia.ru>. **14.** Боков О. В. Особливості становлення та розвитку соціального страхування в Європі у другій половині XIX – на початку XX ст. / О. В. Боков // Теорія та практика державного управління. – 2008. – № 3 (22). – С. 1–7. **15.** Vancouver J. An enquiry into the causes and production of poverty, and the state of the poor: together with the proposed means for their effectual relief / J. Vancouver. – London : Philanthropic Reform, 1796. – 148 p. **16.** Скаридова И. В. Правовое регулирование пенсионного обеспечения в советской России (октябрь 1917 г. – 1928 г.): историко-правовое исследование : автореф. дис. на соиск. науч. степ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Скаридова Ирина Васильевна. – Н. Новгород, 2011. – 30 с. **17.** Дробіна Л. М. Радянська система соціального забезпечення в західних областях України (1939–1941, 1944–1953 рр.) : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 / Дробіна Лілія Миколаївна. – Чернівці, 2011. – 22 с. **18.** Гордієнко Г. М. Заходи радянської держави щодо соціального забезпечення інвалідів вітчизняної війни в УРСР в 1942–1948 рр. / Г. М. Гордієнко // Наука. Релігія. Суспільство. – 2008. – № 2. – С. 26–32. **19.** Шимко О. В. Державна політика щодо соціального захисту інвалідів в Донецькій області у 1965–1985 рр. / О. В. Шимко // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія «Історія». – Вип. 116. – Т. 129. – 2010. – С. 49–52.

Надійшла до редколегії 13.09.2012

Проанализировано историческое развитие социальной защиты лиц с функциональными ограничениями в Украине в составе Российской империи и СССР. Обращено внимание на становление системы государственной помощи инвалидам и дифференциацию льгот и выплат.

The historical development of social defence of persons with functional limitations in Ukraine during composition in the Russian empire and USSR is analysed. Attention is applied on becoming of the system of state help to the invalids and differentiation of privileges and payments.